

AMICULU SCÓLEI

fóia pentru naintarea invetiamentului si a educatiunei
la Romani.

Ese in tóta Sambat'a. — Pretiulu abonamentului pentru provinciile austriace: pe anu 4 flor., pe síese luni 2 flor. 25 cr., pe trei luni 1 flor. 25 cr.; — éra pentru Romani'a: pe anu 30 piastrii (lei), si pe semestru 16 piastrii. — Pentru inseratiuni se vor responde 5 cr. de serie. — Abonarea se face la postele c. r. si pela DD. corespondinti, si la tóte librariile.

Despre invetiatur'a publica.

Dreptulu si folósele ei.

Astadi si paganii barbari striga: scóle!
G. Baritiu. 1838.

Conclusiune.

Ar' fi prè pretentiosu din partene a aretá guvernului si corpurilor legiuitórie ale tieriei, calea prin care amu poté dobendí o instructiune si o educatiune publica, adeveratu nationale. Ar' fi o sarcina prè grea pentru noi de a indicá modulu unei atari instructiuni si sistem'a care ar' fi mai preferibile. Scopulu acestui capitulu nu e altulu de catu a demunstrá care este insemnetatea libertatii si a dreptului, a invetiamentului publicu, din punctulu de vedere constitutionale, caci suntemu in tíera constitutionale; cu tóta rigórea inasa, la care ne supune studiulu constitutionale, nu potemu parasi materi'a, fara a díce cate-va cuvente, fara a rostí nisce umilite dorintie asupra principiiloru cari aru trebú se predomine materi'a acést'a de inalta importantia intr'unu statu care pretinde a fi reflectulu ideieloru de dreptu si de civilisare; ideia care devene, din ce in ce mai multu, dogm'a epoeci in care traimu.

Stralucitulu scriitoriu francese, d.L. Aimé-Martin, a defasiuratu ideia acést'a in nemuritória sa scriere: Educatiunea mameloru de famili'a séu civilisatiunea genului omenescu prin femeia. Renumele acestei carti a facutu, cu dreptu cuventu, giurulu pamentului. Insemnetatea materiiloru ce tratéza autoriulu, sublimitatea conceptioniloru, abundanti'a ideieloru, profunditatea cugetariloru sale, dulcéti'a ce caracteriséza form'a, duios'i'a ce predomina fondulu, suntu mai pre susu de veri-ce apreciatune omenésca. Se póte díce ca scrierea d-lui Aimé-Martin, este o adeverata epopea a sublimelui, a

frumosului si a adeverului; evangeli'a moderna a popóreloru! . . .

Noi credemu a face unu adeveratu servitiu causei ce aparamu, resumandu aici ideiele espresse de d-lu Aimé-Martin, asupra instructiunii publice. De aicea se va vedé ce trebue se se faca, chiar' in tieriele cele mai civilisate; ce s'a facutu si cumu s'ar' poté repará gresiél'a acolo si, mai cu séma, la noi. Asiá dara, acele ideie ale d. Martin, asupra educatiunii si invetiaturei publice, puse in reliefu, aru dá urmatoriulu resultatu:

„Viéti'a intielegatória séu cugetatória se afla pretutindinea in clasile inalte si in clasile de midilocu; in salóne, in comptórie, in lumea militaria, in lumea judecatárésca si in lumea negociatórésca. Pretutindinea ideiele crescú, luminele se imultiescu, civilisatiunea se desvoltéza; pretutindinea inaintarea cresce, afora de scóle . . . Si in adeveru, ce se dicemu despre o invetiatura care nu pórtá in sine nimicu din trebuintiele secului? Cumu si-va servi cine-va patri'a, daca-lu vomu invetiá totu d'aun'a cá pe unu scolaru si nici o data cá pe unu cetatianu? Nici o deprindere in vorba intr'unu guvernú, unde vorb'a imparatiesce! Nici o cunoscentia de adeveru intr'o legislatiune care lasa jocu liberu mintiunii! Nici unu studiu in institutiuni intr'unu statu unde institutiunile consentiescu drepturi si insarcinéza cu datorie! . . . A invetiá fora a insuflá, este a sterpi. Nu cereti esemple, caci sum in stare a ve dá milióne. Priviti numai acea junime scomotósa ce pe fia-care anu vérsa colegiele . . . cá nisce torinti; ea intra in lume fora inchipiuri frumóse, si cá desámagita de lume, nemultiamita de dens'a mai inainte de a cunosce, obosita, slabita, tempita, mai inainte de a fi facutu intrebuintiare intr'ensa; nisce copii, nisce neverstnici lipsiti de gratiele nevinovatiei si de nurii verstei cei mai frumóse: éca generatiunea nóstra! Si apoi

cata inviersiunare pentru nelegiuri! Cata potere pentru a judecá reu! Acésta junime vorbesce, dar' vorb'a ei intiparesce spaima; ea scrie, dar' paginile ei sange-róse, intiparescu desgustulu; poesi'a ei, este adulteriulu si amoriile! poesia cu totulu materiale; poesia de spaima si de ingrozire, fara povetie pentru viétia, fara morale pentru societate. Pretutiindinea, in scrierile ei, dupa miscacile animei, vinu svercolirile jertfeloru, . . . fap-tele carneficiului. . . .

„Astu-feliu este inca starea nóstra morale, sciintifica si literaria. Supt raportulu antaiu, nimicu nu avemu a sperá dela scóle. Invetiatur'a morale in scóle produce numai uritulu, si nu prin calea acést'a putemu dobendí virtutea. Virtutea trebuie pusa in moravuri cá unu obicei, mai 'nainte d'a o pune in minte, in inteligint'a cá o judecata. Educatiunea intielegerii, stá in numerulu ideieloru castigat. Educatiunea morale, in rezultatulu intipaririloru priimite. Deci, amu voi se statornicimu trei trepte de invetiatura:

Invetiatur'a incepátoria in tóta tiér'a;

Invetiatur'a midilocia in tóte orasiere;

Invetiatur'a clasica si sciintifica in tóte residintiele districteloru si in tóte orasiere de cate trei mii locuitori, aseminandu'o dupa trebuintiele fia-carei localitati.

„Astu-feliu fiindu impartita invetiatur'a, se scobóra dela bogatu la seracu; din clasile inalte la cele inferiórie; toti in genere capeta óre-si-cari ideie obstesci; ea face inca si mai multu, ea duce intieligint'a si la tiéra; sdobesce selbatici'a acestei multimi care siede de secle, ghirbovita catra pamentu, cerendu-i vinulu, care ne inveselesce, pana care ne hranesce, imbracamentulu, lusulu si bogatiere cari ne inganfa, fara cá noi se fimu ganditu vre o data a o face se se bucare si ea de cea mai mica bine-facere a civilizatiunii! . . .“

Dureróse trebuie se fia pentru Romani aceste cumente; caci nicairi tieranulu nu jace intr'o ticalosia mai mare de catu la ei . . . .

Dara se strengemu anim'a si se mergemu inainte.

„Mai vertosu fetele aru trebui se se invetie in sate spre a poté invetiá si ele odata pe copii loru. Invetiendu fetele, din fia-care case facemu o scóla.“

Fratii Romani! Strigati si catati calea mantuirii? Éca acea cale: invetiati, reformati femeia, faceti din fia-care case o scóla, si suntemu mantuiti.

„Dara, din nenorocire, legislatorii nostrii nu sciuc acést'a, si cei carii au auditu vorbindu despre acést'a, nu paru a se ingrigi macaru catu de pucinu. Abia este

cate o vorba despre fete in cele trei-dieci legiuri ale invetiaturei incepétorie care, de cincii-dieci ani incóci, au esítu din fabricele nóstre legislative.

„Acést'a uitare este cu atatu mai vrednica de tanguitu cu catu civilizatiunea tieranimii spendiura mai multu dela invetiatur'a feteloru, de catu dela invetiatur'a baietiloru. In starea in care se afla moravurile nóstre, tieranii suntu unu felu de dobitóce selbatic, cari tratéza pe femeiele loru cá pe nisce dobitóce de munca. Le-aru tratá ei óre astu-feliu, daca ele aru avé asupra loru avantagiulu unei invetieture catu de marginite?

„Si femeiele aru primí ele óre indiosirea in care se afla, déca aru avé ceva mai multa lumina? Celu mai bunu midilocu de a imbandí selbatici'a unui secsu, este de a face delicatu pe celu-laltu, dupa care apoi póte cineva lasá se lucreze juneti'a si dragostea; acéstea voru deseversí minunea.

„Se trecemu acumu la cele alte trepte de invetiatura.

„Invetiatur'a midilocia se adreséza catra corpulu intregu alu societatii, catre clasile cari voescu se faca din copii loru altu ceva de catu medici, avocati, artisti séu profesori; ea pune in loculu studieloru grece si latine, studiere óre-caroru limbe viue si ale óre-caroru studie naturali; in loculu retorice, cursuri de literatura; in loculu logice, cursuri de filosofia morale; in loculu istoriei Greciei si a Romei, istoria universale si istoria patriei in fine, studiere institutiuniloru nóstre, totu ce póte face unu cetatianu bunu, totu ce póte luminá industri'a, deseversí agricultur'a, latí spiritulu si imbel-siugá intielegerea.

„Acésta invetiatura trebuie se se modifice in nemarginitu, dupa trebuintiele intelectuali ale fia-carui judetiu, si dupa feliulu relatiuniloru ce va fi avendu cu-popórele vecine.

Regul'a va fi acést'a: fia-caruia se i se dee cunoscintiele neaparat, pentru carier'a ce va imbracisá. Dar', óre ar' poté crede cineva, ca in acést'a punere inainte atatu de simple este o problema de deslegatu?

„Invetiatur'a midilocia cuprinde o parte din natiune, tóta starea de midilocu, acea care se suie la culmea societatii prin bogatia isvorita din industria, acea care ese din cele mai de diosu trepte ale poporulu prin desvoltarile dela sine ale intielegerii.

„Trépt'a a trei'a cuprinde colegiere pe cari aru trebui a le transformá in scóle centrali séu in scóle libere, precumu Le Collége de France in Paris. Inve-

tiatur'a in acést'a trebuie se fia enciclopedica, pentru a infacisiá fia-caruia spiritu, punctulu simpaticu catra care elu are plecare. Tóte sciintiele suntu impreunate; asiá, pentru a le cunósce, slabiciunea nóstrá le desparte; pentru a le intielege, geniulu le aduna. In a-deveru, este numai o singura sciintia: luarea aminte a legiloru naturei; campulu loru este universulu, éra punctulu loru de intrunire, judecat'a omenésca.

(Vá urmá.)

Deprenderi in Critica literaria.

Blasiu, 5. Ian. n. 1863.

I.

De si cauta se desperaze cine-va, candu are a se aperá in contr'a unui avocat, cari, cumu se scie, nece una-data nu se dau plainici, si cari, ori cumu ai vré se-lu prenda, cá pescele-ti aluneca din mana, — cu tóte astea mai cutezu in-a una data pre asta cale a-mi face unele pucine reflexiuni la cele mai nóua adevèruri publicate in foisior'a Concordiei nr. 100—144,*) fora de a spera inse vre unu succesu mai bunu, de cumu avuse cele din 8. Nov. 1862 Caus'a se va aratá mai in diosu. — Ér' deca limb'a, in carea scriu io, nu va fi chiaru atatu de corecta, cá a d-lui P, in acestu tempu de coruptiune generale a limbei romanesci in Transilvani'a, cumu mai repetiesce d-lui si acumu, cá si in tesauru, va face bine se ne ierte; fiendu-ca nemenea nu póte almentrea scrie decumu scie, ér' cá se mai invetiu romanesc si dela d-lui, dicu ca nu am nece tempu, nece voia, nece midifóce afora póte de Independintia, si de Tesauru, carele din urma inse se pare a fi numai la inceputu. Ér' se me silésca cine-va preste voia-mi, ar' fi un'a tirania, in contr'a carei d-lui a protestatu in tesauru cu litere colosali.

D-lui insinuéza numai de catu la inceputulu respunsului: cá si cumu io totu in aceea si di, 8. Nov. a. tr., a-si fi scriu dóue scrisori cu totulu contrarie in privintia dsale, un'a laudatória cu »multiemite prè frumóse din partea tuturor'a pentru Independintia,« ér' alt'a »ce trece terminii unei adevèrate critice.« — Adevèrulu e, ca io nu am tramesu dsale multiemite pentru Independintia cá opu, ci numai pentru generositatea ce avuse de a tramete mie si mai altoru trei cate unu esemplariu din Independintia gratis; pentru care frumosu daru, io inca avui ocaziune totu in 8. Nov. de ai tramete dóue carticele de ale mele cá contra-presentu din parte-mi éra si gratis, firesce cu multiemitele de stilo in numele nostru alu totu-

rora, carora le tramese darulu. Altu-felu de multiemite mai generale pentru Independintia, nici dela mene, nice din partea altora, cu atatu mai pucinu din partea tuturor'a nu i-am tramesu, nici cá i-am potutu tramete. Cetésca numai mai bine scrisori'a-mi, si se va convinge, — si deca dsa publica extracte din scrisori private, nu am nemica contra, numai se se publice in sensulu, in care suntu scrise. — Unde e contradicerea? Datarea amendororu scrisoriloru dintru una di, e pura templare, ale careia cercustari nu afu de lipsa a le mai infirá in publicu; oserbezu numai, ca intru un'a multiemii dsale, ér' in cea alalta nu-i multiemii, atata e tóta diferentia. Au dóra astépta dlui se-i trametu multiemite prè frumóse si pentru invectivele si butadele din tesauru?

Incredentiezú totu de una data pre d-lui, ca deca foile publice nu reproduceau unele extracte din tesauru, — nu eram decisu a-mi calcá juramentulu, si póte ca pana astadi taceamu mulcomu. Cele scrise in 8. Ncv. catra „Concordia,“ nu suntu de catu reflexiuni, cumu le am numitu si atunci, mai alesu intru interesulu cetitoriloru pretiosulu acestui diurnal, ér' nice cumu aperarea sistemii mele, cu atatu mai pucinu, ca nice critic'a din tesauru nu meritéza nume de critica. — Am dísu, asiá este, cumu ca „am joratu, ca nu voiu se-mi mai aperu principale si sistem'a in contr'a nemenui;“ — de aceea inse totu nu am datu voia nemenuia, cá ori si cine se me atace ori si cumu, cu cale séu fora cale, in sarcasmi si invective, cum ira et sine studio, — rezimanduse pre acelu dragu de juramentu; ca nu voiu se me aperu in contr'a nemenuia. Acestu juramentu l'am tienutu si-lu voliu tiené si mai incolo, pana candu impugnatorii sistemii mele se voru sierbí numai cu arme leali. Pentru atari impugnatori si acumu credú, ca e destulu a-i indereptá la operele mele, cá se-si audia apararea sistemii si principialoru mele intru insele; pentru ca io nu me semtiu in stare de a me aperá mai bine, de cumu m'am aperatu acolo, si candu m'a-si mai aperá si afora din ele, totu numai cu acelesi argumente m'a-si poté aperá si atunci, si numai in cuvente ar' fi diferentia. Póte inse se vena tempu, candu vediendu, cumu abuséza cine-va cu juramentulu mieu, se contra-juru: cumu ca nu voiu mai suferi nici unu atacu mai multu, pentru cá si pacientia-si are terminii sei. Ci pana etunci, credú, ca va mai curre multa apa pre Ternava, — vream se dícu: pre — Dumbovitia.

Asi intrebá pre d. Papiu: ca ce are de a face in

*) In diarulu nostru nr. 51. 1862.

caus'a prezente Ternav'a si malurile ei? Ceva mai multu respectu asteptamu dela d-lui catra acestu riu micu, din care d-lui inca a beutu, cumu bé astadi din ap'a Dumbovitiei. La tóta templărea, in privinti'a culturai literarie a romaniloru, Ternavele, unde se impreuna, cu tóta pucinetatea apelor loru, potu stá facia cu malurile ori-carei ape chiaru si cu cele intraurite ale — Dumbovitiei. — Da; la malurile Ternaveloru adíramu, ce comande se dederu la malurile Dumbovitiei pentru intruducerea scrierei cu litere latine. D. Papiu insusi adeveresce, ca bine amu auditu, — inca ne spuse si numele comandatorului. Ér' bucuri'a nóstra, pentru intruducerea acestoru litere, lasandu comand'a la una parte, in adeveru ne a fostu mare, si póte ca s'a tensu si mai de parte, chiaru si pana la malurile Dunarei, ce sciu eu, — deca nu si pana la ale — Dumbovitiei, ori ca a comandat'o domnulu Stirbeju, ori Bogorides, — ori ca nu a comandat'o nemea. Deca inse a comandat'o cine-va, prè bine si asia, ca mesur'a erá potrivita cercustariloru, fora de a luá asupra-ne respunsabilitatea actului despoticu, se nu dîcu tiranicu, alu domnului tierai romanesci.

Intréba d-lui, ca deca insu nu a combatutu in tesauru adunarea dela Brasiovu, ci numai „proponerea moderata,” de ce am facutu atate vorbe si me redicai aperatoriu Asociatiunei? De acea, respondi io dsale, pentru ca d-lui a strigatu TIRANIA catu a potutu de tare. Si de nu a-si fi avutu io atunci dreptulu de a aperi, póte ca asi avé ceva mai multu acumu, candu scrie in respunsu-si: „O societate literara are dreptulu de a propune (cui?), nu de a impune ortografie, pana si prin brachium quasi seculare alu (sic) guvernului, precumu se face in Transilvani'a.” — Éca aici e contradicerea sa, de care intréba d-lui. Potere-asi intrebá si io, ca deca d. Papiu crede a avé dreptu de a acusat, de a judecá, si de a condemná, pre una Asociatiune, ori un'a adunare, ori chiaru si pre unu individuu, — de ce se nu potiu avé si io dreptulu de a aperi séu chiaru de a me si erige in aperatoriu Asociatiunei? Mi-se pare ca d. Papiu facundu asiá, vré se-si reserbe libertatea, cá unu privilegiu, numai pentru sine, ér' pentru noi alti pecatosi sclavi'a — si totu mai are sufletu se strige altor'a TIRANIA! Dá, dá, deca libertatea e totu un'a cu egalitatea drepturiloru, egalitatea cere, cá dreptulu, ce-lu are d-lui, se-lu am si io si altulu oricare; almentrea strigamu dsale si noi TIRANIA!

Ce e mai multu d. Papiu me acusa, ca i-am facutu chiaru si nedereptate erigundu-me in aperatoriu Asociatiunei, si inca cu atate vorbe! fiendu ca d-lui nu e inimicu, nice nu o am aperi in contra-i, de catu pentru, ca d-lui a vrutu se se erige in dictatoriu Asociatiunei, si intru unu tonu despoticu a insultatu adunarei dela Brasiovu, calificand'o de tirania: IN REPUBLIC'A LLTERARIA NU ARE LOCU TIRANI'A! Cuventele dsale in finea asiá numitei criticei dsale in tesauru pag. 95.

D-lui se pare, ca nice nu a vrutu se intieléga cuventele mele din partea I. a scrisórei din 8. Nov., in care io cercetandu, pre cine ar' vré d-lui se arunce acea grea imputatiune, luai de arendulu pre cei dela adunare, si in fine costatai cu dorere: ca caus'a iritatiunei dsale a fostu singura bieta ortografi'a mea, pre carea pre pagin'a mai din sinte in tesauru-si o scarmená si o smulse cá pre vai de ea. Éca si alta cauza pentru care luai pén'a, se respingu injurielae dsale.

D. Papiu, acumu in fervórea discusiunei, veni pana acolo, catu-mi denéga chiaru si autorliculu (vorb'a d-loru) ortografiei, si dice, ca e a betranului Maioru, numai fora semne, si alte mai multe complimente si mai frumoase, pr. ca nu e originale, ca e periculósa pentru firésc'a cultura a limbei si literaturai romane, ca a disu (canduva): ca se se feréscu Romanii si de ortografi'a dela Blasiu si de aceea a Tentamelui, pentraca si un'a si alt'a suntu impiedecatórie culturai; — tóte astea, din cuventu in cuventu, si cu unu tonu doctorale, cá nisce aksiome ce nice nu au lipsa de demonstratiune, le a pronunciatu marele autoriu alu tesaurului de monumente, in capital'a Ramaniei.

Éca intru unu minutu reduce in pulbere tóte ostenelele mele, cumu mi-a fostu restornatu si in tesauru cu vreo dóue-trei frasi tóta sistem'a ortografiei mele, fora nice una mila! Pre lenga aceste tunete si fulgere asupr'a capului meu, ce mangaiare-mi potu dá alte cuvente dulci ale d. Papiu: „reputatiunea cea meritata a d-lui cutare,” „betranu venerabile si plinu de invetiatura,” si alte mai multe secature si vorbe góle, — mai alesu dupa ce din rostulu dsale esí acelu oraclu: cumu ca ortografi'a mea, alias de la Blasiu, e chiaru periculósa culturai si literarei romane! Altele tóte cá tóte, calca valea, treca-duca-se, intra pre un'a urechia si esu pre alt'a, — dar' periculósa! de ast'a dieu, ca nice nu am asteptatu se audiu dela cineva, nice macaru dela d. Papiu, nice nu am visatu, mai curundu

mia-si fi adusu amente de mórte de catu de un'a calamitate cá acest'a. Mi-vine, se desperu.

Dar' óre nu are si d. Papiu óre-care parte in pecatulu acest'a? Aduca-si numai bine a-mente, ce am citatu mai de una-dí din istori'a dsale: cumu ca ortografa mai potrivita naturei limbei rom. inca n'a esítu cá a domnului C.^{ca}; — au nu d-lui m'a incuragiatu, cá si candu m'ar' fi impensu de spate, se continuu a purcede pre acésta cale atatu de periculósá pentru cultur'a romana? Si acumu dupa 12 ani dupa atate ostenele si lucrari totu pre acestu drumu periculosu, fora veste me aflu bat'jocoritu de d-lui strigandu in gur'a mare: Romaniloru! feritive de ortografi'a dela Blasiu, cane pejus et argue, cá e impiedecatória culturei! Dieu, d. Papiu puna-si man'a pre coscientia-si deca a lucratu leal mente!

Desfã maica, ce-ai facutu,

Ca io sum fetioru pierdutu.

Canteculu romanului. In Franci'a, a-si luá pre d-lui la procesu pentru pagubele urmate d'in aste date declaratiuni contrarie ale d-sale, catu nu s'ar' plat cu tota ce are.

Inse daca suntemu unde suntemu, suntemu nevoiti a ne margini, si a ne multiem cu pucine reflexiuni la veridictele d-lui Papiu, un'a dupa alt'a, cumu le amu infiratu. Deca, mai antaniu, ortografi'a, carea in 1851 erá a mea, dupa marturisirea d-sale, acumu la 1862 nu e mai multu a mea, ci a lui P. Maioru, me miru de ce nu are mai multu respectu catrá ea, dupa ce totu in tesaurulu p. 88, despre ortografi'a lui P. Maioru, cá carte, d-lui asiá scrie: „ca ortografi'a lui este fórte erudita“, — si cá metodu de scriere cu litere latine „cu multu mai amesurata legiloru limbei romane.“ Ér' daca parerea d-sale atat'a vrè se dica: ca ortografi'a mea, in catu e a mea. e periculósá; ér' in catu e a lui P. Maioru, nu, — atunci nu mai dica d-lui, cumu ca critic'a sa e „numai obiectiva, si nici de cumu personale.“ Io mai reflectescu, cá deca ortografi'a nu e a mea, ci a lui P. Maioru, a-si poté se d'cu si io: cá nece cea a lui P. Maioru nu e a lui P. Maioru, ci a lui Sincai; ér' cea a lui Sincai, nu e a lui Sincai si a lui Klein; pentru cá tóte eceste ortografie, de se si destingu intru unele, dar' in cele mai multe consuna, fiendu tóte basate pre unulu si acel'asi principiu alu etimologiei, numai cu unele conce-

siuni mai menunte catrá principiuu fonetismului, din cari provene diferenti'a intre ele.

(Vá urmá.)

Materiale de instructiune.

Conversatiunile unui parinte cu copii sei din istori'a naturala.

I.

Voi vreti, dragii mei copii, se ve povestescu din istori'a naturala, si inca mai antaiu despre imperati'a animaleloru. Bine, ve voiu povesti, haidati numai lunga mine! Tu Niculitia si tu Ionasiu puneti-ve lunga mine, ér' Mariór'a si Ilin'a se puna lunga man'a loru. Asiá dise tatalu, si copii indata se pusera pela locurile loru, si ascultau plini de nerabdare, ca ce-o se le povestésca tatalu loru.

Tatalu. Dintre tóte fapturiie victintóre de pe faci'a pamentului, animalele suntu cele mai aprópe de omu. Ele se misca de voi'a loru cási omulu, se hranescu cá elu, adeca iau hran'a cu gur'a, cele mai multe au organe externe semtietóre, prin cari semtietescu orice impresiune esterna s. a. Dar' animalele nu au aceea facultate cu care numai omulu se póte fali, adeca ratiunea. Animaleloru le-a datu d-dieu numai unu boldu naturalu, ce se dice instinctu, si ele numai dupa cumu le impinge acest'a, astu-felu si lucra. Dar' numai acestea cate vi le spusei nu suntu d'ajunsu cá se conósceti animalele; trebue se ve spunu ceva mai multu, si atunci veti pricepe mai bine acestu lucru. Numerulu animaleloru este fórte mare; pentru aceea, pentrucá se-ti poti face unu conspectu mai chiaru despre ele, tóta imperati'a animaleloru se imparte in siése despartieminte séu clase. Spune-mi Niculitia: prin ce se deosebesce o vaca de o albina in privinti'a —

Niculitia. (respondiendu iute). Albina póte se sbóre, dar' vac'a nu póte.

Tatalu. Mi pare bine, ca tie-ti vine asiá iute in minte; dar' бага de séma, candu ai se respondi la ceva, asculta mai nainte totu ce te intréba cineva, si apoi raspunde, — eu vream adeca se te intrebu: prin ce se osebesce vac'a de albina in privinti'a sangelui loru?

Niculitia. Vac'a are sange rosíu, ér' albina —

Tatalu. Noa?

Niculitia. Albin'a n'are nici unu sange.

Marió'ra. Vedi bine, cumu se n'aiba, invetiatorulu nostru ne-a spusu ca si albin'a are sange numai alu ei e albu.

Tatalu. Bine, dragulu tatii. Se afla adeca animale, cari au sange rosiiu, si cari au sange albu. Spuneti-mi esemple!

Copii. (toti d'odata). Múti'a, canele, musc'a, fluturu, boulu — — —

Tatalu. Taceti! nu mi le gramadireti peste-olalta cá in árch'a lui Noe. Fia-care se-mi spuneti cate unu animalu.

Ilin'a. Vespea are sange albu.

Ionasiu. Pescele are sange rosiiu.

Marió'ra. Furnic'a inca se tiene de animalele cu sange albu.

Niculitia. Canele, múti'a, ói'a, au sange rosiiu.

Tatalu. Destulu. Ionasiu díse, ca si pescele are sange rosiiu. Bine, dar' cumu se deosebesc sangele pescelui de sangele vacii?

Marió'ra. Vac'a are sange rosiiu si caldu, ér' pescele are sange rosiiu si rece.

Tatalu. Fórté bine, drag'a tatii.

Niculitia. (spunendu Marió'roi la urechia). Tu o se te faci inca si profesoru.

Tatalu. Ce-ai dísu Niculitia?

Niculitia. (rogandu-se). N'am dísu nimica reu, tata.

Tatalu. Se vedemu acume, cum ai luatú sém'a. En repetiesce cele díse!

Niculitia. Amu dísu, ca suntu animale cu sange rosiiu, si animale cu sange albu. La animalele cu sange rosiiu, sangele loru séu e caldu séu rece

Tatalu. Vac'a are sange rosiiu si caldu, asemene are si vrabi'a. Dar' ce deosebire este intre vaca si vrabia? — Séu cá se me pricepeti mai bine, cumu se deosebescu aceste animale?

Marió'ra. Vac'a face feti vii, ér' vrabi'a mai nainte face óue, apoi din acele scóte pui.

Tatalu. Asiá e, bine. Tóte acele animale cu sange rosiiu si caldu, cari facu, producu feti vii si i hranescu cu laptele loru, se numescu animale sugatóre

Niculitia. E, dar' vac'a nósta nu dá cicía la vitielu?

Tatalu. Nu, dragulu tatii, pentruca am luatú vitielulu dela ea. Pentruca de nu l'am fi luatú, elu ar'

suge totu laptele, si tu n'ai avé apoi lapte. — Ei! dar' cumu vomu numi noi a dóu'a clasa de animale, cari au sange rosiiu sicaldú, si se prasescu din óue?

Ilin'a. Asiá e tata, ca acelea suntu paserile?

Tatalu. Ai nimeritu. Da óre puté-mi ar' spune Ionasiu ce felu de animalu e paserea?

Ionasiu. Unu animalu, care póte sburá.

Niculitia. N' ai ghicitu! Atunci si musc'a ar' fi o pasere.

Tatalu. Noa, Niculitia, spune-mi tu dara, ce e paserea?

Niculitia. Paserea e unu animalu cu sange rosiiu si caldu, face óue si e invescuta cu pene.

Tatalu. Acumu se trecemu la animalele cu sange rosiiu si rece. Voi sciti ce este stiuc'a si ce este o bróscá. Prin ce se deosebesc brósc'a de stiuc'a?

Marió'ra. Brósc'a resufla prin plamani, cá animalele sugatóre, dar' stiuc'a resufla prin urechi.

Niculitia. Da, asiá, eu inca am cetitu asiá in cartea nóstra de lectura.

Tatalu. Si cumu se numescu animalele, care au sange rosiiu si caldu si resufla prin plamani.

Niculitia. Amfibií, ér' care resufla prin urechi se numescu pesci.

Tatalu. Ei! d' apoi ca merge minunatu. Vedi asiá cetiti numai totu mereu. cá se pricepeti si se tieti in minte ce ati cetitu. Asiá dar' pan' acumu amu fi trecutú peste patru clase, — cumu se chiama numai, Iilina, aceste clase? —

Ilin'a. 1. Animalele sugatóre; 2. Paserile; 3. Pescii; 4. Amfibiile.

Tatalu. Care animale ne-au mai remasu numai?

Niculitia. Animalele cu sange albu.

Tatalu. Dreptu ai. Aceste animale, se impartu in d'acelea, cari in timpulu vielii loru se metamorfoséza (schimba), si cari mai cu séma suntu provediute cu unu felu de córne pipaitóre (antene), cu organe misicatóre de materia cornee, — si in d'acele cari nu se metamorfoséza, si cari in locu de antene au numai nisce fire pipaitóre, (antenule, téntacule) si organele loru misicatóre suntu fora incheiaturi. Cele d'antaie se numescu insecte, cele din urma viermi.

Dupa acestea copii trebuira se repetiesca cele siese clase ale imperatiei animaleloru; éra tatalu luá cret'a si scrise p'o tabla urmatoriulu conspectu:

Animalele

A.

cu sange rosiiu.

a.

cu sange rosiiu si caldu.

1. Cari nascu feti vii,
Animalele sugatóre

2. Care facu óue,
Paserile

b.

cu sange rosiiu si rece

3. Cari resufla prin plamani,
Amfibiile

4. Cari resufla prin urechi,
Pescii.

B.

cu sange albu.

5. Cu organe misicátóre de materia cornee.

Insecte.

6. Cu organe misicátóre fora inchiaeturi.

Dupa acésta clasificatiune, tatalu numi mai multe animale, si copii trebuiá se spuna de ce clasa se tiene fia-care animalu. Dupa aceea dise tatalu, ca fia-care copilul se afle cate siese animale pentru fia-care clasa. Cine dintre cetitorii miei va face acést'a in scrisu? — Copii implinira acestu lucru acuratu si tatalu se bucurá de progresulu lor, ér' dupa aceea urmá mai in colo:

Clas'a antaia. Animalele sugatóre.

Acésta clasa, dise tatalu, inca se imparte in anumite Ordini, pentrucá omulu se-si póta face unu conspectu mai chiaru despre ea. Acésta impartire s'a facutu luandu in privintia organele misicátóre si organele mancatóre séu dintii. Eu vi le voi numi si desfasiurá mai pre largu.

Ordinea antaia. Animalele sugatóre cu dóue mani; intre cari si omulu.

Niculitia. Ce? Aceea n'am mai audit'o nici odatu dela nime, ca omulu inca se fia unu animalu sugatoru.

Tatalu. Dragulu tatii, omulu cu privire la sufletulu si la poterile lui sufletesci, stá mai pre susu de tóte animalele; ér' cu privire la intogmirea lui fisica (firésca), adeca cu privire la trupulu lui celu moritoru, elu inca se póte numerá intre animale. Dar' omulu si atunci candu lu numeramu intre animale, elu stá mai pre susu de ele, pentruca elu este faptur'a cea mai perfecta dintre tóte fapturile de pe pamentu; apoi afora d'aceea elu si cá animalu se deosebesce fórté tare de cele lalte animale. Statur'a omului cea óbla, drépta in susu, cele dóue mani, cu care elu póte face si lucrá ce vré, si faptur'a faciei lui, arata destulu de chiaru ca pe elu l'a facutu d-dieu cá se fia pe pamentu domnu peste tóte animalele, incependu dela paserile cerului pana la viermele ce se teresce in tierina la pitiórele lui.

Mam'a. Dupa acésta esplicare fora indoiéla si noi trebue se ne numeramu intre animale.

Niculitia. Bá nu, eu nu vrea se me numeramu intre animale.

Ionasiu. Eu inca nu vreu.

Tatalu. Asiá, voi acuma veti fi mai intielepti decatu naturalistii cei mari, cari au impartitu animalele astu-felu, si au numeratu si pe omu intre animale.

Ordinea a dóu'a cuprinde animale sugatóre cu patru mani: De acésta ordine se tienu tóte mamuitiele, pavianii, múti'a de mare, s. a.

Ordinea a trei'a. De acésta ordine se tienu animalele sugatóre, acaroru pitióre anterióre (dinainte) suntu in form'a unoru aripi de piele.

Marió'ra. Fora indoiéla, tata, d'acésta clasa se tienu liliecii, nu-i asiá?

Tatalu. Bá-i asiá, ai dreptu.

Ordinea a patr'a cuprinde tóte animalele, cari la tuspatru pitiórele au degete libere. Dər' fiindu-ca acésta ordine, cuprinde unu numeru mare de animale, cari se deosebescu tare unele de altele, asiá spre usiurare, luanduse in privintia dintii lor, s'au impartitu in trei subdivisiuni: a) Animalele sugatóre cu doi dinti dinainte in fiacare falca, destinati spre a róde, la cari dintii canesci le lipsescu. Acestea se numescu animale (sugatóre) rodietóre.

Niculitia. D' acésta clasa se tienu de securu siórecii si clotianii séu guscantii.

Marió'ra. Óre se nu se tienu d'aici si iepurii?

Tatalu. Vedi bine ca si. In a dóu'a subdivisiune se cuprinde: b) animalele rapitóre, caci au din ainte dinti ascutiti si dinti canesci tari. Ilin, poté-mi-ai spune vr'unu animalu rapitoru?

Ilin'a. Leulu.

Ionasiu. Eu inca seiu unulu, ursulu.

Tatalu. Bravo. Subdivisiunea a trei'a si cea din urma cuprinde c) animalele fora dinti anteriori. D' aicea se tienu: bradipulu (animalu trandavu), furnicarulu (ursulu furniciloru), si altele. Acuma amu ti ajunsu asiá dara la ordinea fa cincea de care se tienu tóte animalele solipede séu unicipitate (cu copit'a necrepata) pr.

Niculitia. Calulu, asinulu.

Tatalu. De ordinea a siesea se tienu animalele bicopitate (cu copit'a crepata,) si animalele rumegatóre.

Ionasiu. D'aici se tiene si vac'a nóstra.

Niculitia. Si lepurea capr'a nóstra si iedulu ei celu micu, nu-i asiá tata?

Tatalu. Ba—i asiá. Ordinea a sieptea cuprinde animalele sugatóre care au mai multe ghiare, si sunt invescute cu peru subtire séu tieposu, pr. elefantulu, calulu de riu;

De ordinea a opt'a se tienu tóte acele animale sugatóre, cari au petióre scurte intogmite spre a innota. Acésta ordine inca se imparte cá si a patr'a in trei subdivisiuni, luanduse si aici in privintia dintii: asiá dara, Niculitia!

Niculitia. a) in rodietóre, b) in rapitóre, c) si in acele cari n'au dinti dinainte.

Tatalu. Bine. De a) se tiene castorulu, de b) canele de mare, de c) ipopotamulu séu rosmarulu. De ordinea a nou'a si cea din urma se tienu chitii.

Mariór'a. Asiá dara chitulu nu e pesce?

Tatalu. Nu, pentruca elu are sange rosii si caldu, nasce feti vii si i hranesce cu lapte din cicie. — Asiá dara pan' aicea amu fi facutu o ochire peste clas'a prima a imperatiei animaleloru, adeca peste animalele sugatóre, si acumu amu potea se incepemu a descrie mai pe largu pe lia-care animalu, dar' mi se pare ca v'ati cam saturatu d'a ascultá; vomu continuá dara de alta data.

(Vá urmá)

Sibiiu 22 Ianuariu. Astadi se tienu siedinti'a lunara a comitetului Asociatiunei transil. pentru literatur'a etc. sub presidiulu Escelentiei Sale d. presiedinte, fiindu de facia dintre dd. membrii: Canon. Papfalvi, Petru Manu, N. Popea, I. Antoneli, Sava B. Popovicu si D-r Nemesiu; apoi secret. secundaru I. Rusu, casierulu I. Brote si contr. A. Bacu.

Siedinti'a se incepù la 10 óre, cu cetirea protocolului siedintiei lunare din 4. Novemvre 1862, carele s'au verificatu.

Dupa aceea se insemná spre sciintia, ca in lunele Decemvre 1862, si Ianuriu 1863, din lips'a membriloru nu se putera tiene siedintie.

Se face intrebare in privint'a improtocolarei si sumarei pe venitoriu a obligatiuniloru de statu, si adeca: ca sumá-se-voru acestea in moneta convent. ori in valuta austr.? si se cerù opiniunea d. casieru Brote, carele si-o si dede intr'acolo: ca obligatiunile se se improtocolaze si se se sumeze cá si pana acumu in valuta austriaca, cu atata mai vertosu, cu catu in adunarea generala din Brasiovu, nu se decise nericu in privint'a acést'a; ceea ce se si acceptá.

Se decise mai incolo, cá se se asemneze spesele de drumu ale dd. membrii Papfalvi si Antoneli, carii nu pregetara a calatorii in timpul est'a de ierna dela Blasiu la Sibiiu, ceea ce inse laudatii domni, din privire la fondulu celu micu alu Asociatiunei, nu acceptara, pentru ce li se descoperi multiemire.

Din partea casei se arata starea de facia a Asociatiunei care este de 16,537 li. v. a. ce se luá spre sciintia.

Sa aratara din partea secretariatului si a altoru membri, ca mai multe carti venite pentru Asociatiune, nu sunt registrate si jacu pe mésa de mai multe luni. Se decise, a se admoniá d. archivaru la implinirea chiamerei sale in sensulu §-lui 14. lit. c. din statute.*)

Se cetesce o hartia a guvernului tierei, in care se dice: ca comand'a militara de tierra din Timisiór'a l' aru fi recuiratu pentru o istoria naturala si o carte de economia, romana, spre introducerea loru in scótele romane granitiare din Banatu, si despre cartile acestea se intréba Asociatiunea, ca nu le are? se decise a se reserie: ca Asociatiunea inca nu posedae astufelul de carti, si ca aru fi bine, déca in guvern s'ar' indreptá cu intrebarea acést'a la ordinariatele romane concerninte.

Pretiuulu protocolului adunarei gen. din Brasiovu tiparitu deja, se defige in 60 cr. v. a. cu aceea, cá se se incunosciintieze dd. colectoru prin diarele romane, ca se afli de vendiare in cancelari'a Asociatiunei, si se binevoiésca a aduná prenumeranti.

*) §-ulu 14 alu mentionatelu statute vorbesce de „drep-turile si datorintiele presiedintelui“ si nu despre datorintiele archivarului, care se invederá in §-ulu statuteloru 17. si carui archivarulu se scie a fi corespunsu deplinu. Daca jacu cateva bucati de carti pe mésa Asociatiunei (nu de asiá multe luni cumu vorbesce „Telegrafulu“, ci numai dela siedinti'a penultima incóce) atunci e de vina impregiurarea ca in (acelu) periodu de dóue luni nu s'a potutu tiene siedinti'a comitetului; regulata si acést'a nu din vin'a archivarului. Apoi archivarulu scie ca totu ce are se intre in archiva si ce vine pentru biblioteca, trebe se se propuna mai antaiu comitetului si numai cu inuviintiarea acestui'a se potu inregistrá. De cartile aflatóre acum, pe mésa comitetului n'au avutu candu se ia actu inainte de 3. Februaru a. c., prin urmare acele nefindu inca primite nu s'au pututu nice inregistrá; caci de aceea nu se va indoí nimene, cumca in bibliotec'a Asociatiunei au se intre opuri mai de pretiu, éra nu totu felulu de manuale de pela baietii din scótele manjate si rupte, precumu suntu unele chiaru si intre cartile ce stau acumu pe mésa.

V. R.

Amiculu Poporului

Calindariu cu premiu pe anulu 1863 de d. V. Romanu scadiutu pretiuulu dela 56 cr la 40 cr. v. a.

Din Nrii. „Amiculu Scólei“ esiti pana acumu se mai afla inca esemplare pentru doritorii d'a se aboná la acé'asi.

Respunsuri.

On. Reuniuni romane din Curnautiu. Prenumeratiunea la acestu diaru a fostu numai pana la finea an. 1862; cu tóte astea noi espedamu si numerii diu acestu anu, presupunendu ca numai decatu ni se va tramite pretiuulu abonamentulu.